

ČESKÁ LIT. NA PŘELOMU 19. A 20. ST. DO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

- rozdělení starších (konzervativních) a mladších (liberálů)
- starší generace chtějí hájit zájmy našeho národa (Čechů), v literatuře i politice
- mladší generace má po krk jen národnostní literatury z doby NO a touží po pestřejší literatuře, jsou rozladěni i politickou situací
- objevuje se u nás moderna: dekadence, symbolismus, impresionismus

Moderní revue

- sdružuje lidi tvořící v duchu **dekadence**¹ (také impresionisté a symbolisté), i výtvarní umělci
- časopis obsahující překlady, filosofické stati; zahraniční autoři

Karel Hlaváček (1874-1898)

- smutek, melancholie, neurčitelnost, tajemnost, neuchopitelnost, záhada
- hraje si s eufonií, kakofonií, skladbou slov
- (*sbírka*) **Pozdě k ránu** → Č 333 Hrál kdosi na hoboje, Dva hlasy (dekadence, symbolismus – symbol sporu, nahromadění hlásek D, S, L)
- (*sbírka*) **Mstivá kantiléna**: špatná nálada, z historie Nizozemska proti španělské nadvládě

Jiří Karásek ze Lvovic (1871-1951)

- (*sbírka*) **Sodoma**: velmi sexuální podtext, často homosexuální → byla soudem zakázána

Česká moderna

- 1895 v časopise Rozhledy vyšel Manifest české moderny, kde kritizují společnost i umění (a běžné požadavky na něj), vadí jim zdůrazňování myšlenek NO, stále omílání toho stejného
- tehdy mladí tvůrci mají výhrady ve dvou okruzích:
 - umění: právo tvůrců na individuální a svobodné vyjádření, bez cenzury, odproštění od NO; vyzvedávali nutnost proudění nových směrů (ze zahraničí) – pro inspiraci
 - společnost a politika: kritizovali působení některých politických stran; otázka slabých vrstev obyvatelstva, soucit s dělnickými třídami; požadavek všeobecného volebního práva; tolerantní soužití (Češi – Němci)
- podepsali: Karel Josef Šlejhar, Vilém Mrštík, Josef Svatopluk Machar, Antonín Sova, Otokar Březina, František Xaver Šalda

Josef Svatopluk Machar (1864-1942)

- publicista, básník, politik
- Čech, ale studoval ve Vídni a poté tam i žil, byl bankovní úředník
- během 1. sv. v. se vyjadřoval proti R-U, na chvíli vězněn
- po vzniku ČSR byl generální inspektor armád, po ztracení ideálů spadl ke krajní pravici
- je mu bližší realismus, věcnější, méně obrazný, střízlivější jazyk než symbolisté a impresionisté – srozumitelnější pro běžného čtenáře
- využíval ironii, satiru, byl občas jízlivý až sarkastický
- v jeho tvorbě jsou časté osudy ženských hrdinek

¹ dekadence = založena na smutku, pocitu zmaru, překračování tabuizovaných hodnot, mohou dělat nemorální věci

- hodně psal epickou poezii
- (*veršovaný román*) **Magdalena**: hl. hrdinka Lucie chce odejít z bordelu, kde pracuje, Jiří je její zákazník, román ukazuje větší morálnost Lucie než Jiřího, přestože je to prostitutka
- (*sb. 9 ep. příběhů*) **Zde by měly kvést růže**: hl. hrdinky ženy v různých životních situacích
- (*sbírka lyr. básní*) **Confiteor**: (zpověď) ze středoškolského prostředí, o jeho prvních láskách → Č 336 Lístek
- (*politická lyrika*) **Tristium Vindobona**: (žalozpěvy z Vídně) silná ironie, místy až sarkasmus, kritika české národní povahy, stesk po Čechách, střízlivé vidění
- (*sbírka*) **Satiricon**: satirické básně → 337 V bezmyšlenkovém hovoru

Antonín Sova (1864-1928)

- impresionistické *sbírky*:
 - **Květy intimních nálad** → Č 339 U řek
 - **Z mého kraje**
 - **Soucítí i vzdor**: přírodní lyrika, zachycení jak pozitivních, tak negativních okamžiků
- symbolistické *sbírky*:
 - **Vybouřené smutky**: protest, je mu smutno ze spol. situace, sociální nespravedlnost, nakonec lyrický subjekt utíká do samoty
 - **Údolí nového království**: lyrický subjekt se vrací do společnosti a chce ji zlepšit
 - **Ještě jednou se vrátíme**: intimní lyrika o různých druzích lásky, báseň → Č 341 Kdo vám tak zechal tmavé vlasy?
- psal i lyrizovanou prózu: (*lyrizovaný román*) **Ivův román**: snaží se zachytit atmosféru a nálady okamžiku, a emoční stránku postav, méně se soustředil na děj
- psychologickou

Otokar Březina (1868-1929)

- pseudonym, jmenoval se Václav Jebavý
- učitel, žil sám, dlouhodobá kamarádka Anna Parmová, práce ho příliš nenaplňovala
- komplikovaný autor, napsal jen pět sbírek, symbolista (jeho poesie je často nesrozumitelná)
- (*básnické sbírky*) **Tajemné dálky**, **Svítání na západě**, **Větry od pólů**, **Stavitelé chrámů**, **Ruce**: lyrický subjekt nejdříve vnímá tíhu, nespokojenost se vším; poté se objevuje naděje (Svít. na záp.), ale není spojena s náboženstvím; potom částečné nabývání pozitivnějších emocí od smutku a samoty, subjekt se dostává mezi lidi; nabývá pocit sounáležitosti s jinými lidmi, myšlenka společné jednoty – lidé celé Země ji obejmou, kulminuje ve sbírce Ruce → Č 342 Tajemné dálky: **Moje matka** (chudá zbožná matka vede smutný život, její dítě na ni vzpomíná a vede podobně smutný život) → Č 343 Větry od pólů: **Příroda**
- *eseje* (odborné pojednání, jež je napsáno prostředky jinými než pro odborný styl – často umělecký, publicistický): **Hudba pramenů**
- *alexandrin verš* = 13 slabik, rýmovaný jamb

František Xaver Šalda (1867-1937)

- literární kritik, pozvedl ji na uměleckou úroveň; patří k české moderně
- považoval ji za svébytný umělecký projev, kromě odborného hodnocení používal umělecké prostředky, byly to eseje (odborný text používající umělecké prostředky)
- každý autor si má najít svou vlastní formu, nemá kopírovat někoho jiného
- obsah má být uvěřitelný, t. j. čtenář je vtáhnut tak, že se do příběhu úplně ponoří, to ale zase neznamená, že všechno má být realistické

- rychle přijímal nové prvky, vítal nové přístupy mladých lidí
- mezi formou a obsahem má panovat shoda
- autor by měl mít právo psát co chce a jak chce, nemá být podrobován cenzuře
- psal hodně, ale není to moc známé/důležité
- (*soubor esejů*) **Boje o zítřek**: rozebírá vztah mezi uměním a životem
- (*soubor esejů*) **Duše a dílo**: zabývá se jednotlivými autory a tím, co napsali, hlavně romantiky, např. Rousseau, Mácha, Němcová
- lehce ochrnutý; neoženil se, ale dlouhá léta udržoval vztah s vdanou spisovatelkou, Růženou Svobodovou (její manžel se taky jmenoval František Xaver)

Anarchističtí buřiči (Anarchobohéma)

- spisovatelé, již původně tvořili v hnutí české moderny, kde však nebyli spokojeni; opovrhovali konservativně nastavenou společností, propagovali přirozenou lásku, kritizovali manželství, vedli bohémský život
- podobnosti s dekadenty: nejsou spokojeni se společností, oslava života a přírody, podobné názory na svět, jednodušší, protože chtěli mobilisovat proti státu
- odlišné od dekadentů: odmítají stát, témata ze všedního dne x útěky do historie dekadentů, narozdíl od dekadentů se politicky radikalizují, vymezují se proti symbolismu
- hnutí **Omladina** (nejde o organizované hnutí), František Josef I. slaví narozeniny, jenže pražští anarchisté využili této akce k protestu (1893), proces s omladinou
- anarchisté používají jednodušší jazyk, odmítají symboly, málo metafor, chtějí, aby jejich poselství byla dostupná lidovým vrstvám, vycházeli z folkloristiky
- *antimilitarismus* – odmítají války, válčení, včetně zbrojení a měti armády
- *civilismus* – oslava techniky a všeho co usnadňuje život a pomáhá rozvíjet civilizaci směrem k příjemnému bytí
- *vitalismus* – oslava zdravého životního stylu, oslava života jako takového, k tomu aby mohl člověk využít naplno, včetně radosti, pohyb venku v přírodě
- *Nový kult* – časopis, který byl obhospodařován S. K. Neumannem (zakladatel, redaktor), zde anarchističtí spisovatelé publikovali své básně, názory

Viktor Dyk (1877-1931)

- poesie, prosa, drama, epika i lyrika; velký ironik, novoromantik
- poezie: (*sbírka poesie*) **Satiry a sarkasmy**: vyjadřuje se k politickému životu, společenské situaci, aforismy, jakási obdoba Karla Havlíčka Borovského
 - (*skladba*) **Milá sedmi loupežníků**: balada o lásce, žárlivosti, zradě a pomstě; dívka s nezávaznou a neváznou povahou je milenkou sedmi loupežníků (oni o sobě navzájem ví a nevdí jim to), problém nastane, až si dívka najde ještě někoho dalšího
 - (alegorická *sbírka*) **Devátá vlna**: báseň Devátá vlna, předtucha Dykovy smrti – utopil se na Jadranu po srdeční příhodě
 - *válečná tetralogie*, jedna báseň z jednoho ze čtyř souborů **Země mluví** – vzniká za doby jeho věznění za 1. s. v., reakce na prohlášení českých poslanců o loajalitě Habsburkům, těžký osud lidí, utrpení, odsouzení lhostejnosti a nečinnosti, výzva k obraně vlasti
- próza: (*novela*) **Krysař**
- drama: **Zmoudření dona Quijota** (aluze na Cervantese), symbolismus, Quijote má ideály, pak „zmoudří“, vystřízlivění z ideálů a návrat do reality, to pro něj ale znamená konec smyslu života

František Gellner (1881-1914)

- divoký, až dekadentní způsob života
- (sbírka) **Po nás ať přijde potopa** → [Pozdrav rodnému kraji](#): připomíná Muchu; [Vzpomínka](#): lyrický subjekt vzpomíná na svůj milostný vztah, [Perspektiva](#): satira, přesvědčuje k užívání si okamžiku, báseň daktylotrochejská, rozverná, [Přetékající pohár](#)
- (sbírka) **Radosti života**: → [Všichni mi lhali](#); [Což, páni spisovatelé](#)
- *antiliterární styl* – zajímavá forma: *kuplety* (popěvky) a *šansony* (teskné drsné písně ze života), písňovité – refrény, nápěvky
- převážně přímá pojmenování (podobnost s Macharem)
- zdánlivě cynický, ironie, pamfletický útok, zastírá touhu po silném citu a bolest, hořkost

Fráňa Šrámek (1877-1952)

- všestranný (básník, prozaik i dramatik)
- (sbírka) **Modrý a rudý**: antimilitarismus, nechť sloužit rakouské armádě (silně anarchické), modrá = barva rakouského rezervisty, rudá = krev → [Píšou mi psaní](#), [Svatba](#)
- (sbírka) **Života bído, přece tě mám rád** → [Raport](#): výstavba retrospektivní (sen), rámcová (hlášení veliteli) a paralela mezi lyrickým subjektem, [Curriculum Vitae](#)
- (*impresionistický román*) **Stříbrný vítr**: hl. postava Jan Ratkin, je rozpolcená (složením hodné dušičky maminky a otce), on má za vzor svého strýce a ten pak umře, jde hodně o symboliku se stříbrným větrem: mládí, sen, za kterým se člověk žene a tím si uchovává to své mládí
- (drama) **Měsíc nad řekou**

Stanislav Kostka Neumann (1875-1947)

- jeho tvorba se velmi vyvíjela (dekadence, symbolismus, anarchismus, civilismus, naturismus, avantgarda, komunismus, ...)
- (*dekadentní sbírka*) **Satanova sláva mezi námi**
- (*civilistická sbírka*) **Sen o zástupu zoufajících**
- (*anarchistická sbírka*) **Kniha mládí a vzdoru**
- (*vitalistická, naturistická sb.*) **Kniha lesů, vod a strání** → [Vstupní modlitba](#), [Improvizace](#)
- (*civilistická sbírka*) **Nové zpěvy** → Č 229 Zpěvy drátů
- (*komunistická sbírka*) **Rudé zpěvy**
- **Bezedný rok** (zakázána censurou, oslava zakarpatské Ukrajiny, v druhé části dodává odvalu českému lidu za druhé světové války),
- **Zamořená léta** (smutné poslední roky druhé světové války)

Karel Toman (1877-1946)

- bohém, studoval, nedostudoval, hodně cestoval (po Evropě), napsal 8 sbírek
- (sbírka) **Pohádky krve**: stále stopy dekadence a symbolismu, starosti a radosti života, kritika měšťanství, láska → [Píseň](#)
- (sbírka) **Měsíce**: 12 měsíců – 12 básní, se zvláštním přesahem mimo dění v přírodě do toho, co se děje ve společnosti → [Únor](#): prolínání přírody s něčím jiným – zimní

příroda, dějiny válek → zmořená země, ale probouzí se, pučí, [Září](#): skryté vlastenectví

Petr Bezruč (1867-1958)

- ani moc bohém nebyl (možná trošku buřič), ale přesto ho sem řadíme
- jeho otec Antonín Vašek byl vlastenecký učitel, pracoval na gymnasiu v Opavě, pro moc aktivní češství byl přeložen do Brna na Jarošku, kde studoval jeho syn Vladimír Vašek (pseudonym Petr Bezruč)
- Vladimír studoval filologii, nedostudoval a stal se poštovním úředníkem ve Frýdku-Místku, kde se seznámil se svým přítelem, velkým Slezanem a poetou Ondřejem Boleslavem Petrem, psali spolu verše a jezdili po slezských vesnicích
- Petr spáchal sebevraždu, Vašek se nechal přeložit do Brna, kde se zamiluje do Dody Bezrutschové
- (*sbírka básní*) **Slezské písně**
 - poslány do časopisu *Čas* anonymem pod jménem Petr Bezruč
 - básně vycházely ze Slezska, Beskydska → typické slezské nářečí
 - hrubé, až kakofonické verše, ale zaujaly
 - je to jeho jediné dílo, během života ho ještě upravoval, změny však byly čím dál horší
 - Vašek podezírán z autorství, přiznal se ale až když ho policie zadržela v souvislosti s protirakouskými básněmi podepsanými P. B., o kterých filologická analýza ukázala, že byly napsány někým jiným než Slezské písně
 - zabývá se sociálními otázkami – sociální balady – tvorba lehce lyricko-epická – nacházíme zde střípky příběhů
 - útlak slezského lidu: *uhlobaroni* (využívají levnou pracovní sílu), útlak ze strany polského a německy mluvícího obyvatelstva
 - Praha se nezajímá o chudší oblasti Česka
 - žánrově: sociální balady² a intimní lyrika (o lásce, strach z lásky, ...)
→ (*soc. balada*) [Maryčka Magdonova](#): útlak, (*intimní lyrika*) [Motýl](#), (*soc. balada*) [Kantor Halfar](#): kantor Halfar je mladý učitel, chce učit česky (což není žádoucí, má učit polsky), má málo peněz → nemůže si vzít své děvče (ona si najde někoho nového), roky plynou, ..., spáchá sebevraždu, [Jen jedenkrát](#)
- v jeho tvorbě výrazná hyperbola, útočnost, ironie, melancholie, obavy z připuštění si citů, často otázky, apostrofy
- (*báseň*) **Škaredý zjev** → Č 294 ??
- výrazným prvkem také slezské nářečí, verš mu občas přechází až ve volný
- často používá daktyl, často až volný verš

Katolicky orientovaný spirituální proud

- katolická víra hraje roli, orientované na duševní/duchovní vnitro člověka, hodně úvahový

Jakub Deml (1878-1961)

- narodil se na Vysočině, studoval na gymnasiu v Třebíči, pak studoval bohoslovecký seminář v Brně, byl vysvěcen na kněze
- z kněžské dráhy byl ale vykolejen – dostal se do sporu s biskupem (protože odmítal celibát), ten mu dal zákaz sloužit mše jindy než ve všedním dnu – Deml byl proti celibátu a otevřeně se hlásil k ženě, kterou miloval (byly asi 3)

² o tragickém příběhu postavy, která má sociální problémy

- kontroverzní osobnost – rád pomáhal lidem, citlivý, hluboce věřící člověk, ve 30. letech vystupoval ostře proti fašismu x antisemita, protivný
- (*lyrizované prózy*) **Hrad smrti** a **Tanec smrti**: plné skepse, úzkosti, smutku, autor nevidí smrt jako vykoupení (rozpor s křesťanstvím)
- (*báseň v próze*) **Moji přátelé**: velké množství poetiky, obraznosti, symboliky, psáno prozaicky, založeno na fiktivním rozhovoru s květinami, potom následují filosofující úvahy, které hledají podstatu lidského bytí, lásku → Č 226: paralelismus, potom vložen příběh, symbolismus: krása je schovaná v nitru; je to na zamyšlení, není tam nic explicitně dáno
- (*báseň v próze*) **Miriam**: ukazuje hloubku vztahu k ženám (obecně, nejen žena partnerka, ale i matka, sestra apod.)
- (*úvahová próza*) **Zapomenuté světlo**: filosofuje, na motivy tohoto vznikl stejnojmenný film, kde kněze hraje Bolek Polívka, je zavolán k loži selky, která umírá na rakovinu, o bezmoci kněze, který chce pomoci, ale nemůže pomoci jinak než útěchou, vidíme do jeho myšlenek
- úryvky z jeho deníku **Šlépěje**: úvahy, filosofuje, dopisy, výpady proti Židům, lidem co neměl rád, tzv. textová koláž, obsahuje i protizidovské texty, útočné

František Gellner: **Pozdrav rodnému kraji**

*Den slunce je a vůně plný.
Oslněn kráčí krásou dne.
Obilím táhnou dlouhé vlny
po lánech půdy úrodné.*

*Můj rodný kraj! Chci v duši vtěsnat
požitek turisty a dost.
Vzpomínat hnusno. Dobře je snad,
že k srdci mému nepřiřost.*

*Láskou jej nezdravím, leč smíchem. -
Mně vstříc po žluté silnici
jde měšťák s naduřelým břichem
se svojí tlustou samicí.*

*Dost možná : Zde se narodili
a žili v tupém štěstí svém.
Několik bytů zalidnili
životaschopným potomstvem.*

*A až kdys naplní svá léta,
pak spát zde budou v pokoji
a ještě vděčně ten kout světa
svou vlastní mrchou pohnojí.*

František Gellner: **Vzpomínka**

*Táhlo už k ránu. U stolů
ospalí sklepníci snili.
My ještě vesele pospolu
bílé víno jsme pili.*

*Víno vzbouzelo ohněm svým
smyslnost naší krve.
Druhům jsem vyprávěl opilý
o svojí lásce prvé.*

*Doma, v hnízdě, kde přišel jsem v svět,
švadlena ráda mě měla.
Mně bylo tehdy šestnáct let,
jí třicet nebylo zcela.*

*U kříže v polích jsem scházel se s ní.
Cesta byla tam pustá.
Líbal jsem s prudkostí nervózní
její červená ústa.*

*V šeru jsme k lesu šli. Něžní a mdlí
láskou svou byli jsme sami.-*

*Vojáci taky tam chodili
se svými milenkami.*

František Gellner: Perspektiva

*Má milá rozmilá, neplakej!
Život už není jinakej.*

*Dnes bud'me ještě veseli
na naší bílé posteli!*

*Zejtra, co zejtra? Kdožpak ví.
Zejtra si lehneme do rakví.*

František Gellner: Přetékající pohár

*Já držím pohár ve své dlani,
jenž čeká na rty člověka.
Já držím pohár ve své dlani:
své srdce, které přetéká.-*

František Gellner: Všichni mi lhali

*Všichni mi lhali, všichni mi lhali,
blázna si ze mne dělali.
Přede mnou citem se rozplývali,
za zády se mi vysmáli.*

*Žurnály, básníci, učenci lhali
po léta za nos mě vodíce,
muži mi lhali a ženy mi lhaly.
Ženy ty lhaly mi nejvíce.*

*Srdce mé stále po lásce prahne,
nikomu však již nevěřím
Když někdo ke mně ruce své vztáhne,
ustoupím bojácně ke dveřím.*

*Řek' bych, že všechno je ztraceno v žití,
žití je však tak záhadné!
Klidný jsem, mohu-li pivo své píti.
Hořící tabák nezchladne.*

*Touha má bloudí těkavě světem,
a já popíjím v úzkých zdech.
Co je mi po tom, budu-li dětem
cestou k domovu na posměch!*

*Propil jsem peníze, na dluh pít budu.
Šťasten, kdo propije boty své!
Zřím oknem krčmy ven v rozmoklou půdu.
Podzim ze stromů listí rve.*

František Gellner: **Což, páni spisovatelé**

*Má řeč je hrubá jak můj smích
a jako moji známí.
A alkohol (to myslil bych!)
jemnosti nepřidá mi.*

Fráňa Šrámek: **Pišou mi psaní**

*Voják je voják
musí bojovat —
vloží k líci pušku
vezme si na mušku
třeba vlastní srdce své,
oh, srdce své...*

*... já jsem rezervista,
básník, anarchista
zpívám si a proklínám,
oh, proklínám.*

Fráňa Šrámek: **Svatba**

*Už se na nás nehněvejte,
že jste při tom nebyli,
když jsme se my s mojí milou
ženili.*

*Nikoho jsme nepozvali,
nikomu nic neřekli,
šli jsme rovnou cestou v peklo
místo v předpekli.*

*Nikoho jsme nepozvali,
žádný host k nám nepřijel,
jenom červen, ten byl s námi
a nám připíjel.*

*Tulák se tak lehko žení,
tulák nemá čas si hrát,
tulák, ten se proto žení,
že má rád.*

*Když si tulák ženu vede,
by v ní objal celý svět,
to smí jenom slunce vidět,
pták a květ.*

Tak jen už se nehněvejte,

*že jste při tom nebyli,
když jsme se my s mojí milou
ženili.*

Fráňa Šrámek: **Raport**

*Na levém křídle a poslední
já budu stát,
a tušit nebude, oč prosit chci,
žádný kamarád —
a paty k sobě, špičky od sebe,
pro tebe, sne můj divný, pro tebe
já budu meldovat.*

*Hlásím, pane hejtmane,
že se mi zdál sen,
vojna byla a já ležel
v poli zastřelen;
a zrovna u mne váš kůň taky pad,
nám přáno bylo spolu umírat,
to z boží vůle jen.*

*To k ránu bylo as, neb měsíc zrud
a váš kůň hlavu zdvih,
a zvláštní věc, měl jako já
prostřelený břich,
a v jeho očích takový styd žal,
kdos divil se v nich, kdos se ptal
a ruce lomil v nich.*

*Že louky voní kol a jetely
a kvete řeřicha —
a on... kůň... což byl vinen čím?
má díru do břicha,
že na něm seděl kdos, už nesedí
a oči vědět chtějí, však nevědí
a v hrdle vysychá...*

*Oh, v hrdle vysychá... A chtěl by ržát...
že neví, neví proč?!
Sluníčko zlaté, což neměl on tě rád —
ty už ho nechceš... proč?
proč necinkne už nikdy podkova,
proč nebe v krvi, nohy z olova —
hó, toč se světe, toč...!*

*Hlásím, pane hejtmane,
že byl to strašný sen,*

*ty oči zvířete, ty křičely
a z důlků lezly ven,
křičely na mne, jestli já to vím,
proč ležíme tu s břichem dřevným —
co měl jsem říci jen...?*

*Hlásím, pane hejtmane,
a já to musím říci:
tož, člověk rád jde, člověk musí jít,
když pán chce, smrti vstříc —
však koní šetřte, prosím tisíckrát,
to dobytče se strašně umí ptát,
proč nesmí žít víc...*

Fráňa Šrámek: **Curriculum vitae**

*Na doktora studoval jsem,
tatík po tom toužil,
císař pán, ten vzpomenul si,
abych jemu sloužil,
a ty zas chceš, moje milá,
bych se pro tě soužil.*

*Tatík lomil rukama,
já nelámal hlavu,
císař pán mi nechal ujít
jenerálskou slávu,
co moh ztratit, ztratil jsem,
s tebou ztratím hlavu.*

*Moji milí profesori,
já vás pozdravuju,
také na vás, pane hejtman,
s kletbou pamatuju,
pro tebe se, moje milá,
k smrti umiluju...*

Stanislav Kostka Neumann: **Vstupní modlitba**

Ve jménu života i radosti i krásy.

*Hle, země naše, ty, jež ležíš pod nebesy
jak žena kvetoucí pod zrádným závojem,
buď svato jméno tvé všem lidem po vše časy,
přijď nám tvé království se všemi svými plesy,
nás ponoř v příval svůj a zajmi sladkým snem.*

*Buď vůle tvá nám vším, jak ptáku je a hmyzu,
pokorné bylině i zpívající vodě,*

*jež z drobných pramenů chce míti veleproud;
tvá vůle prostup nás jak uhel žíla kyzu,
abychom žili s ní ve světlé, moudré shodě
a s jasnou hrdostí tvým rodem chtěli slout.*

Stanislav Kostka Neumann: **Improvizace**

*Mateřidouškou ruce mi voní;
ležel jsem na mezi, naslouchal skřivanu,
zda je to pták, či zda srdce to zvoní
mně po ránu.
Procítlá země, nadechlý sen,
slibovala mi rozkošný den.*

*A jahodami ruce mi voní,
mám krev jejích na rukou, na retech.
Přišel jsem do seče, plazil se po ní,
na slunci poledním vřel její dech;
padl jsem hluboko do trávy
v den jásavý.*

*A borem ruce mi voní.
Po stráni dolů běžel jsem bořinou,
kmenů se chytal, těchže jak loni.
sklouzal jsem, klopýtal za srnčí rodinou.
Opilý lesy, divoký, nevinný
stanul jsem nad domky dědiny.*

*A ještě něčím ruce mi voní:
Svou milenku našel jsem pod jabloní.*

Karel Toman: **Píseň**

*Divoký mák si natrhám
na poli zprahlém nejvíce,
pomněnky modré k němu dám,
jež u struh kvetou teskníce.*

*Na její lože nastelu
mák divoký, mák divoký.
Můj bože, já tam nastelu
mák divoký, mák divoký!*

*Ať rdí se, cudná světice,
ať stud a vztek jí v tvář krev hnal!
Mák rudý rád mám nejvíce.
Vždyť krev jsem vždycky, vždycky dal!*

Krvavě kvetla láska má,

*jak krví plá má nenávist.
Umřela v krvi láska má.
Co slzami zrosila míst!*

*Ó ctnostná panno, světice,
můžete s pomněnkou si hrát.
Mák rudý rád mám nejvíce
a umím, umím pohrdat!*

Karel Toman: **Únor**

*Kdo ticho miluješ a samotu
a v lesích hlubokých a v míru sněžných polí
nasloucháš rytmu života,
zda někdy neslyšíš
hlas hlubin?*

*Zní z dálky karneval vražd, krve, umírání.
Mlčení země bolí.
Však dole
tep srdce chvěje se a skrytý pramen temnot
dere se k světlu.*

*A píseň mladých vod
tvé srdce opije a hlavu štěstím zmámí,
že v zoufalství snad, ve víře však nejsme sami.*

Karel Toman: **Září**

*Můj bratr dooral a vypřáhl koně.
A jak se stmívá,
věrnému druhu hlavu do hřívky
položil tiše, pohladil mu šíji
a zaposlouchal se, co mluví kraj.*

*Zní zvony z dálky tichým svatvečerem;
modlitba vesnic stoupá chladným šerem.
Duch země zpívá: úzkost, víra, bolest
v jediný chorál slily se a letí
k věčnému nebi.*

*Svatý Václave,
nedej zahynouti
nám ni budoucím.*

Petr Bezruč: **Maryčka Magdonová**

*Šel starý Magdon z Ostravy domů,
v bartovské harendě večer se stávil,
s rozbitou lebkou do příkopy pad.*

Plakala Maryčka Magdonova.

*Vůz plný uhlí se v koleji zvrátil.
Pod vozem zhasla Magdonova vdova.
Na Starých Hamrech pět vzlykalo sirot,
nejstarší Maryčka Magdonova.*

*Kdo se jich ujme a kdo jim dá chleba?
Budeš jim otcem a budeš jim matkou?
Myslíš, kdo doly má, má srdce taky
tak jak ty, Maryčko Magdonova?*

*Bez konce jsou lesy markýze Gera.
Otcové když v jeho robili dolech,
smí si vzít sirotek do klínu drva,
co praviš, Maryčko Magdonova?*

*Maryčko, mrzne a není co jísti...
Na horách, na horách plno je dřeva...
Burmistr Hochfelder viděl tě sbírat,
má mlčet, Maryčko Magdonova?*

*Cos to za ženicha vybrala sobě?
Bodák má k rameni, na čapce perí,
drsné má čelo, ty jdeš s ním do Frydku,
půjdeš s ním, Maryčko Magdonova?*

*Cos to za nevěstu? Schýlená hlava,
fěrtouch máš na očích, do něho tekou
hořké a ohnivé krůpěje s lící,
co je ti, Maryčko Magdonova?*

*Frydečtí grosbyrgři, dámy ze Frydku
jízlivou budou se smáti ti řečí,
se synky uzří tě Hochfelder žid.
Jak je ti, Maryčko Magdonova?*

*V mrazivé chýši, tam ptáčata zbyla,
kdo se jich ujme a kdo jim dá chleba?
Nedbá pán bídných. Co znělo ti v srdci
po cestě, Maryčko Magdonova?*

*Maryčko, po straně ostré jsou skály,
podle nich kypí a utíká k Frydku
šumivá, divoká Ostravice.
Slyšíš ji, rozumíš, děvůcho z hor?*

*Jeden skok nalevo, po všem je, po všem.
Černé tvé vlasy se na skále chytly,
bílé tvé ruce se zbarvily krví,
sbohem bud', Maryčko Magdonova!*

*Na Starých Hamrech na hřbitově při zdi
bez křížů, bez kvítí krčí se hroby.
Tam leží bez víry samovrazi.
Tam leží Maryčka Magdonova.*

Petr Bezruč: **Motýl**

*Přes smrky, břemy, přes haluze jedlí
lehounký vánek se skřivánkem zvednul;
přes řeku vzpomínek loďky snů bředly,
motýl mi na ruku sednul.*

*Láska jsi, štěstí jsi, sličný motýle?
Odleť, bys šuhaje, děvuchu zdobil
na černé kadeři, na ruce bílé...
co bych já, co s tebou robil?*

Petr Bezruč: **Kantor Halfar**

*Kantor Halfar byl hoch dobrý,
byl hoch tichý, byl hoch hezký,
ale škaredou měl chybu:
i v Těšíně mluvil česky*

*před okresním inspektorem.
A když tak se kantor spustí —
víš, jsou hříchy v katechismu,
co se nikdy neodpustí.*

*Léta táhnou, vlasy řídnou
jako listí před jesení.
Halfar pořád za mládence!
Pro Halfara místa není.*

*V krčmě zazní skočná hudba.
Právě v kapli dalo slovo —
což by mělo deset roků
čekat děvče Halfarovo?*

*Přijdou páni: Škola polská!
Burmistr v klín ruce složí.
Ale vzpurný Halfar učí,
jak mu káže zákon Boží.*

*Tich po mezích chodí kantor;
bez úsměvu, bez myšlenky,
v krčmě v noci sám za stolem
hledí k zemi, hledí sklenky.*

*V horký večer, na klekání
když se jednou ve vsi zvoní,*

*vrazí děvče v černou jizbu:
Kantor visí na jabloni!*

*Bez modlitby, bez slzy ho,
jak při hříšné duši jisto,
v roh hřbitova zakopali,
a tak dostal Halfar místo.*

Petr Bezruč: Jen jedenkrát

*Už nevím, kdy a kde
jsem slyšel jednou vypravovat pověst.
Kdes na severu země
je smutné údolí, sevřené vrchy;
to teskné jest a temné,
neb žádný den tam nezasvitne slunce.
Tam teskný žije národ
u věčném sněhu v začouzených jurtách,
kol ohně sedí muži,
jimž zlata dražší bývá každé slovo,
za nimi teskné ženy,
a vzad se tisknou v kožešiny děti.*

*Tu nevím, jak se stalo,
či snad se vymkla ze své dráhy Země,
v den jeden svitlo slunce:
a celý národ, poděšený září,
vráz prchl v černé jurty
a balvany zavalil každý východ,
a tváří klesl k zemi,
k demonu neznáma posílal prosby,
by šetřil jejich žití.
A zatím venku
slunečná záře sžehla věčné sněhy
a půda nedotknutá
pode rty slunce dala fial květ.
Bůh slunečný když viděl
to mrtvé ticho a bázlivé prosby,
údolí přešel,
a nikdy víc v tu nepohleděl stranu.*

*A když strach přešel,
a ze stanů se odvážili lidé,
viděli vlahou zemi,
květ neznámý a vůni fial čili,
a zřeli, že se dobrý Bůh
na ně podíval, jimi uražený,
a poznali v své duši,
že nikdy den ten nevrátí se zpátky,*

*tu smutek hlubší žití
vráz schýlil hlavy zasmušilých mužů
a šíje teskných žen,
a v dvojnásobném dále žili smutku,
neb cítili, že jednou
jas žití šel kol jejich mračné země,
a jejich přešel vinou
a víc se nenavráť!*

*Jen jedenkrátě kolem mne šla láska.
Vlas černý padl k pasu,
a sladkým hlasem hovořila ke mně:
"Vy dobrého jste srdce,
a s Vámi bude šťastna každá žena"
a krátký plachý pohled,
jenž více děl než její sladká slova,
jež řekla sladkým tónem,
jak mluví se v mé vlasti u Těšína,
šel s její řečí!
A já, jenž dávno vypil
až v hořké kvasnice života číši
a z knihy žití bílé vyrval listy,
jsem řekl drsným tónem,
tak jak mluví dav černých mužů hore
tam pod Ostravskou plání:
Bez konce, slečno, s oným půjde štěstí,
jenž bude vaším mužem,
však na strom zvadlý nepřipínám růži.*

*Já jsem ji miloval, ona se mi vydala!
Vyhasl můj krb, v srdce lehly stíny,
a smutek bez konce mým táhne žitím,
když vzpomenu si časem,
že sladkým krokem kolem mne šla láska,
a já přirazil dveře svojí chaty,
a nikdy více se nevrátí zpátky!*